

Vrijzinnige Gemeente Zierikzee 12 januari 2025
Het verhaal van Simeon van Hanna – Lukas 2,21-40
Toespraak Franck Ploum

1.

We zijn twee weken onderweg in het nieuwe jaar. De eerste voornemens zijn waarschijnlijk alweer gesneuveld. Met kerstboom en slingers afgevoerd om over te gaan tot de orde van de dag. Nou ja normaal, wat is normaal? Langzaam dringt ook het wereldnieuws weer binnen, nu versieringen, bomen en stallen langzaam richting de opslag gaan. En zo worden we dus uit de droom gehaald: ook deze kerst geen nieuwe wereld, ook dit jaar niets nieuws onder de zon.

Maar zo snel is Lukas niet uitgesproken over zijn nieuw begin. Hij wil ons voorlopig nog even bij dat kind uit Nazareth houden want het gaat hier niet zo maar over een leuk feestje bij een geboorte. Nee, het gaat hier om toekomst, om perspectief, om een route die dwars door alle onderdrukking en tegenslag moet leiden tot een nieuw wereldorde.

Nu staan wijzelf ook op het punt om getuigen te zijn van weer een nieuw hoofdstuk in onze wereldorde. Binnenkort is het weer Bokito-time. In de Verenigde Staten. Zijn komt gaat het al vooruit: net met een lichtende ster vol belofte van goed nieuws. Nee: expansiedrift: Groenland, Canada, Panamakanaal. Een nieuw begin, maar wat gaat het ons brengen? Samen met al die andere masculiene leiders, van Rusland tot Noord-Afrikaanse landen, Midden Oosten, Israël en ook in steeds meer Europese landen, gaan we vrees ik onrustige tijden tegemoet.

Gelukkig mogen we hier nog even verwijlen in die sfeer van kerst en nieuw begin. Want we zitten feitelijk nog volop in de kersttijd. Sterker nog, die is nog maar net begonnen en duurt officieel tot 2 februari, Maria Lichtmis. Dus alle reden om verhalen over en rond dat nieuw begin te lezen en er over te zingen. En niet eens vanwege de droom, want we weten dat die niet uitkomt. Maar wel om ons te voeden, te wapenen en onze hoop en daadkracht te versterken. Hier blijven we gewoon volhouden dat het ook anders kan. Is dat een zinloos gebeuren? Is dat tegen beter weten in? Zinloos niet, omdat het nooit verkeerd is je te richten op wat beter kan in plaats van je te laten meenemen in wat fout gaat. Tegen beter weten in is het soms wel, maar ook daar is niets mis mee. Want zonder visioen verwilderen we en vervallen ook wij in het recht van de sterksten of in cynisme en doemdenken. En natuurlijk kun je noodlot en dood niet uit je leven weren – daar moeten we mee leren leven en omgaan. Maar ondanks alles kun je als mens, als groep, als gemeenschap wel besluiten je niet te laten bepalen door gebeurtenissen zoals ik zojuist opnoemde. En daarmee bedoel ik niet dat je het moet ontkennen, dat je met elkaar in een lekkere bubbel van “wij hebben het fijn” moet gaan leven, of dat je moet doorzappen naar de volgende zender, maar wel dat je een tegengeluid kunt laten horen, alleen, met een paar, maar liefst met velen.

Een tegengeluid tegen duisternis en chaos, tegen de huidige wereldwanorde, een tegengeluid dat gevoed wordt door oude verhalen, van groten die eer brengen aan een kwetsbaar kind, van profeten die bemoedigen en een andere weg wijzen, van een doorgaande traditie met verhalen over een bevrijdende God, erbarmend, trouw en kracht gevend aan kwetsbare krachten van vrede en verdraagzaamheid. Een traditie van verhalen die allemaal ontstaan en verteld zijn in tijden van chaos, vertwijfeling en duisternis, toen niemand nog geloofde dat een nieuw begin mogelijk was.

De tijd waarin Lukas zijn evangelie schrijft, eind eerste eeuw van onze jaartelling, is een tijd van ongekende duisternis en onderdrukking. Na de val van Jeruzalem is de onderdrukking van het joodse volk ongekend hard en wreed te noemen en de belastingbepalingen zijn arm makend en uitbuitend. En vanuit die duisternis componeert hij een serie verhalen over geboorte en nieuw begin. Maar het zijn geen verhalen uit het niets, ze zijn nauw verbonden met verhalen uit Thora en de hele Tenach, de joodse bijbel, die ook weer ontstonden in tijden van uitzichtloosheid. Of die juist laten zien dat het ook anders kan, dat een groep mensen in staat is duurzame vrede te bewerkstelligen. Alleen een geboorteverhaal is dan ook niet voldoende. Het gaat hier niet zomaar over een leuk feestje bij een geboorte.

Nee, het gaat hier om toekomst, om perspectief, om een route die dwars door alle onderdrukking en tegenslag moet leiden tot een nieuw wereldorde.

2.

Na het vertrek van de herders vervolgt Lukas zijn verhaal met de achtste dag. De dag dat elk joods jongetje besneden moet worden. Weer een periode later volgt dan de opdracht van de eerste geboren jongen in de tempel. Die twee tradities, die tot op vandaag gebruik zijn in joodse gezinnen, voegt Lukas samen in het verhaal van Simeon en Hanna.

De achtste dag, geteld vanaf 24 december is dat 1 januari. Tot de jaren zestig van de vorige eeuw werd dit verhaal in met name katholieke kerken gelezen op nieuwjaarsdag 1 januari. Kennelijk wilde men niet geheel verdonkeremanen dat Jezus een geboren en getogen Jood was. Totdat men het onzalige plan bedacht het verhaal te verplaatsen naar 2 februari. Zo werd het verhaal alsnog verbannen naar de marge.

Besneden en opgedragen in de tempel. Van de vier evangeliën beschrijft alleen Lukas deze rituelen. Alleen hij beschrijft de rituelen die Jezus begeleiden naar zijn opname in het Joodse volk. Gelukkig maar dat het ergens staat, anders zou het besef dat Jezus als Jood geboren werd, een nog armzaliger bestaan hebben geleid, nog radicaler uit het collectieve christelijke geheugen zijn weggepoetst, dan nu al het geval is.

Dat de kindheidsverhalen zoals we die tegenkomen in het evangelie van Lukas niet bedoeld zijn als historisch verslag wordt in het verhaal over de Opdracht in de Tempel heel goed zichtbaar. Lukas wil duidelijk maken wat de 'sitz im Leben' is van Jezus. Daarom kiest hij ervoor om twee oude mensen ten tonele te voeren. Simeon en de profetes Hanna wachten Jezus op in de tempel. Beiden verbonden aan oude verhalen op scharniermomenten in de geschiedenis van het volk. Simeon komt uitgebreid aan het woord. Hanna wordt vernoemd en er wordt gezegd wat ze doet: 'over hem vertellen aan allen die vol hoop uitzagen naar de vrijkoop – de bevrijding van Jeruzalem.' We horen niet eens haar eigen stem in het verhaal. En erger nog, wanneer dit verhaal op 2 februari gelezen wordt dan eindigt het veelal bij vers 35, de zegen van Simeon. Hanna wordt weggelaten, weggelaten, zoals zo veel vrouwenstemmen, zijn weggelaten uit de geschiedenis en worden weggelaten, weggelaten tot op vandaag.

En dat terwijl Hanna gepresenteerd wordt als profetes. Ze wordt geplaatst in het verlengde van een zevental oudtestamentische vrouwen – profetessen, waaronder Mirjam, Debora en Chulda. Maar haar positie is maatschappelijk gezien zeer wankel: na zeven jaar huwelijk, weduwe geworden. Geen bron van inkomsten en geen rechtsbescherming. Weduwen waren veelal aangewezen op de gelden van de tempel, zo kunnen we in Deuteronomium lezen (Dt. 14,29 en 26,12). Niet verwonderlijk dat we Hanna aantreffen in de tempel, dat gold voor veel weduwen. Sociaal-maatschappelijk stelden zij niets voor, maar door hun veelvuldig of zelfs voortdurende verblijf in en rond de tempel waren de weduwen bekend om hun religieuze verankering. Hanna diende God dag en nacht in vasten en gebed.

3.

De evangelist Lukas schetst Hanna en Simeon als vertegenwoordigers van het Verbond, mensen die in tijden van duisternis, persoonlijk en op wereldtoneel, hun vertrouwen in God bewaard hebben. Zo maakt hij de doorgaande lijn van zijn verhaal helder: dit evangelie, deze blijde boodschap van deze onvergetelijke mens Jezus Messias, staat in een lange traditie van messiaans verlangen, van mensen die wachten, verwachten, hopen, werken aan nieuwe toekomst in Gods naam. Het optreden van Jezus is niets nieuws, geen nieuwe kerk, geen nieuw geloof, het is - met woorden van bijbelwetenschapper Ad van Nieuwpoort – Thora opnieuw.

Hanna en Simeon zijn verwijzingen naar personen uit de traditie. Hanna kennen we als de moeder van Samuel. Ook dat verhaal speelde zich helemaal af rond de tempel, en rond de onverwachte

geboorte van een zoon: Samuël, de profeet. Samuël staat helemaal aan het begin van de geschiedenis van Israël als zelfstandige natie. Héél de duizendjarige geschiedenis van het koninkrijk Israël begint met Samuel. Anders dan Simeon, heft Hanna in dit verhaal van Lukas geen lied aan. Dat doet ze wel in het boek 1 Samuel, daar zingt zij haar lied van bevrijding: De machtige van zijn troon gestoten, de vernederde opgetild uit het stof. Dat bevrijdingslied laat Lukas in zijn verhaal zingen door die andere vrouw: Marjam, de moeder van Jezus.

En dan Simeon. Zijn naam is een beetje verbasterd, maar we komen hem tegen hem in het boek der Makkabeeën. In de dagen dat Lukas zijn evangelie schreef, na de val en bezetting van Jeruzalem, moeten veel joden hebben teruggedacht aan de laatste periode van hun onafhankelijkheid, vlak vóór de Romeinse bezetting, zo'n tweehonderd jaar eerder.

Simon, of Simeon, de Makkabeeër, was een grote volksheld, bevrijder en vreedestichter. In de boeken Makkabeeën en in de Wijsheid van Jezus Sirach wordt hij beschreven als een messiaanse figuur. Geschreven staat dat hij duurzame vrede bracht over Israël. En niemand voerde meer oorlog met hen. Daarom besloten de joden en hun priesters dat deze Simon hun aanvoerder zou zijn en priester voor altijd 'totdat een betrouwbare profeet over hen zou opstaan' (Makkabeeën 14, 41).

Lukas plaatst naast Hanna ook deze Simon in de tempel. Dwars door de tijden heen komt hij naar het heiligdom. 'Rechtvaardig en toegewijd' en 'hij wist dat hem de dood niet halen zou voordat hij de messias had aanschouwd'. Nu is Simeon eindelijk ontslagen van zijn leiderschap. Hij zag: Jezus, Jesjoea, 'God bevrijdt'. En die bevrijding is niet alleen bestemd voor Israël, maar voor alle volkeren, 'licht tot de grenzen van de aarde'. In zijn lofzang gaat Simeon helemaal op in het visioen. Simeon droomt van gerechtigheid en vrede en een tijd waarin God alles in allen zal zijn. Die droom kent geen neoliberale vrijheidsconcepten, geen politiek gekonkel en ook geen grenzen die mensen scheiden in arm en rijk en in hebben en niet-hebben.

4.

Zo markeren twee sleutelfiguren uit Israëls verleden de geboorte van de altijd verwachte messias. De vrede die Simon de Makkabeeër ooit kortstondig realiseerde, wordt nu verwacht van deze messias Jezus, zoals die nog veel langer geleden werd verwacht door Samuël. Altijd weer staan nieuwe profeten en profetessen op die tekeergaan tegen de machthebbers en oproepen om gerechtigheid te volbrengen, God te eren door Thora te doen. Thora opnieuw! Zouden wij dat ook kunnen? Nu vandaag in onze tijd? Een nieuw jaar. Wat staat ons te wachten.

Vervulde tijd? Nieuw begin? Waar zien we naar uit, in ons eigen leven, in ons samenleven, in de wereld die ons thuis is? Het lijkt niet zo moeilijk om te voorspellen dat het een bewogen jaar zal worden. Een jaar waarin wellicht meer dan ooit een tegenstem, een tegengeluid nodig is. Geluiden die spreken van een andere route, een andere koers. En het is niet zo eenvoudig om boven de schreeuwers uit te komen en voor het voetlicht te brengen wat ons beweegt en gaande houdt. En toch is dat wat ons te doen staat, waartoe we opgeroepen worden.

Kerstmis gaat nu beginnen, het feestje is voorbij, de slingers zijn opgeruimd, de wereld heeft kunnen aanschouwen, nu mogen we ons met die route naar recht en vrede, met die Thora, presenteren in de tempels van onze wereld om een nieuw begin te verkondigen, voor te leven en te realiseren. Tegen de verdrukking in, bovenop de puinhopen van onze wereld, maar vol vertrouwen dat het zin heeft, zinvol is om het te doen. En ons daarbij vasthouden aan het verhaal van die Ene, erbarmend, genadig, bevrijdend aanwezig in ons midden. Ere zij de naam van die Ene.

Zeg amen – zo moge het zijn.